

Málnási Ferenc

„...Fanni vár szőkén a rőt sövény előtt...”

Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni (1912–2014) emlékére

A Hitves, a Feleség már az örökkévalóságban, a csillagok fénye mellett, férjével együtt olvashatja a *Levél a hitveshez* című verset, melyet 70 éve fogalmazott meg Radnóti Miklós munkaszolgálatos a Lager Haidenau-ban. A költő számára felesége jelentette a biztos pontot, a köteléket az élethez, a megsemmisülésbe hajszolt, erőltetett menetben... Mindkettőjükre emlékezzünk a verssel...

Radnóti Miklós szövege eredetiben kézzel írott, kötetben nyomtatott versszöveg. A szövegmondatok 8-8 soros 5 szakaszba sorakoznak.

A vers a költő feleségéhez írott levele, szerelmi vallomása, ez a szövegkohézió.

Az alá- és mellérendelő viszonyú szövegmondatok tartalmi-logikai kapcsolatai alkotják a szöveg grammatikai összefüggéseit. E mondatokban birtokos személyjeles (-ragos) szavak: *fülemben, álmom, szívemben, szememre, kamaszkorom, ifjúságom, hitvesem, barátom* szavak mellett *csókjaink, szemed, hozzád*, és *nyugalma, józansága* szavak után a *rám* személyragos szóval zárul a vers... Mellettük a személyragos igék is igazodnak, szinte kivétel nélkül egyes szám első személyűek: *felkiáltok, megtalálom, hallgatók, látbatlak, eltalálnék, vallatbatlak, hitem*, ... és egyes szám második személyű igék: *voltál, bujdoskolsz, lebbensz, lettél, szeretsz-e...* A költeményben határozott névelős szavak hozzák közelebb az olvasóhoz a kedveshez szóló levelet: *a mélyben, a csönd, a zsoldár, a fény, az árnyék, az elme, a hitvesem...*

Jelentéstani elem a *hitves* szó háromszori szerepeltetése, amelyet a költő megtold a *barátom* szóval. Mellettük ellentétes szavakkal vallanak a hitvestől távol levő, az elhurcolt férj helyzetéről: *hallgató világok — üvölt a csönd fülemben, hallgatók — zsong, valóság voltál — álom lettél, hitvesem leszel — az vagy, szemed kékjét csodáltam — de elborult, eltalálok hozzád, varázslom majd át magam — de mégis visszatérek, szívós leszek, s a folytonos veszélyben, bajban élő vad férfiak nyugalma nyugtat — a 2x2 józansága hull rám...*

A felsorolt emlékek, s az emlékek nyomán felbukkanó kérdések, a múltra és a jelenre vonatkozó megállapítások után kétségbeesett fogadkozások is felsorakoznak, ezeket zárja az utolsó, az olvasót is józanságra intő sora. A költemény címe témamegnevező, rámutat a szövegre, bár a levél kezdő- és záró sorai hiányoznak.

A levél írásbeli kommunikáció a távol levő kedveshez, akitől elszakították a férjét. A munkaszolgálatra hurcolt Radnóti Miklós ezt a költeményt Szerbiában, a Zagubica feletti Lager Heidenau-ban írta, 1944. augusztus-szeptember folyamán, egy kis sárga füzetbe, amely munkatársai között körbejárt... Majd 1944. november 6. és 10. között „erőltetett menet”-ben Nyugat felé viszik őket, s a költőt a Győr melletti Abda községnél a fasiszták tarkólövessel meggyilkolták. Holttestét egy abdai tömegsírban találták meg, a rajta levő viharkabátja zsebében kis noteszt találtak, benne a *Gyökér*, és a *Razglednicák*... A *Levél a hitveshez* még hazajuthatott, a többi már nem...

A költemény a lírai én monológja, erre utal a „szeretsz-e?” költői kérdés is.

A szöveg valóságos és elképzelt világkép ötvözete, az olvasó ennek alapján alakíthat ki magának egy képet a költeményben megrajzolt, megteremtett világról... Társíthatja a költő fiatal korában írt, szintén kedveséhez szóló verseket: *Tavaszi szeretők verse*, *Az áhitat zsoldtárai*, *Szerelmes vers Boldogasszony napján*, *Beteg a kedves*, *Kis kácsa fürdik*, *Szerelem*, *Október, délután*, *Szerelmes vers az erdőn*, *Bizalmas ének és varázs*, *Együgyű dal a felségről*, *Két karodban*...

A szöveg nyelve magyar, mai, írott, kapcsolatteremtő, érzelmkifejező, szép-irodalmi mű.

Stílusa is szépirodalmi. A hitveshez, a hitvesről szóló jóhangzású szavak mellett — *hangod, szép, mint a fény, hitvesem s barátom, csókjaink, szemed kékjét*... — a kényszerű tábori élet embertelenségét, a háború, a bombázások, a *zurbanó lángok* iszonyát rosszhangzású szavak érzékeltetik... A 11 szótagos sorok a a b b c c d d rímekkel záródnak. A szöveg szavainak szótári jelentésére ráépül a szövegösszefüggésből adódó érzelmi-hangulati többletjelentés. A cselekvést, a történést és a létezést jelentő igék jelentéseinek világából bontakozik ki az hitvesről szóló emlékek sora, de a 2x2 józansága is. Ezt a világot melléknévvel párosított főnevek vetítik az olvasó elé: *néma, hallgató világok, háborúba ájult Szerbia, három vad határon át, bíbor parázsón, zurbanó lángok, vad férfiak, hatalmat érő nyugalom, hűvös hullám*.

Radnóti Miklós egyik megszemélyesítése a hitvesről szól: *hangod befonja álmom*, s hasonlattal vall szerelmet is: *biztos voltál, mint a zsoldtár, szép, mint a fény, és oly szép, mint az árnyék*, és ez a vallomás mondatja a visszatérést kívánó, óhajtó hasonlatát: *szívós leszek, mint a fán a fereg*, de a *mint egy hűvös hullám: a 2x2 józansága hull rám* — és az olvasóra is...

A költemény kijelentő mondatai érzelmi telítettségük miatt közelítenek a felkiáltó mondatokhoz. Ezt az olvasó elfogadhatja, aki már ismeri a költemény keletkezésének körülményeit, a költő életét, a verse utóéletét...

A szöveg stílusa verbális, a lírai én egyenes beszéde.

Az élet, a sors elszakította a 20. századi Rómeót és Júliát, most már együtt vannak, ahogyan a költő írta: „Két karodban ringatózom / csöndesen. / Két karomban ringatózol / csöndesen...”

Két karodban nem ijeszt majd / a halál nagy / csöndje sem. / Két karodban a halálon, / mint egy álmon / átesem.”